

Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

Виробнича практика (логопедична)
методичні рекомендації до організації та проведення
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

УДК 378.147.091.33-027.22(072)(075.8)

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
протокол №9 від 2 грудня 2022 року*

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол №5 від «22» грудня 2022 року*

Укладачі:

Чекан О.І. – к.пед.н., доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ.
Барна Х.В. – к.пед.н., доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ.

М54

Виробнича практика (логопедична): методичні рекомендації до організації та проведення для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта / укладачі: О.І. Чекан, Х.В. Барна. Мукачево: МДУ, 2022. 40 с. (1,7 др.ар.)

Методичні рекомендації до організації та проведення виробничої практики (логопедичної) представляють цілі, завдання, програму практики, критерії оцінювання, вимоги до звітності та підведення підсумків практики, а також необхідні зразки документації. Видання стане орієнтиром при організації та проведенні виробничої практики (логопедичної) здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
I. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ	5
II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ...	10
III.ЗМІСТ ПРАКТИКИ.....	14
IV. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	31

ПЕРЕДМОВА

Згідно зі статтею 43 Закону України «Про вищу освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція), Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, галузевими стандартами вищої освіти України важливе місце в системі професійної підготовки здобувачів освіти посідає практична підготовка, одним із різновидів якої є виробнича практика (логопедична).

Практика є важливою складовою програми підготовки і дозволяє закріпити, розширити та конкретизувати отримані в процесі навчання теоретичні знання з логопедії та інших дисциплін, вивчити організацію і зміст логопедичної роботи, сформувані вміння і навички професійно-практичної логопедичної роботи з подолання порушень мовленнєвої діяльності у дітей, організувати і проводити діагностику порушень та планування подальших корекційно-розвивальних дій, навчити організувати і проводити консультування батьків щодо психологічного, корекційного та розвивального супроводу дітей з психофізичними та мовленнєвими порушеннями.

Особливу значущість даний вид практики набуває в руслі сучасного підходу до порушень психомоторного та мовленнєвого розвитку, відповідно до якого рання діагностика і корекція відхилень розвитку дітей є головною умовою їх ефективного навчання і виховання, а також соціальної адаптації. У посібнику представлено мету, перелік знань, практичних умінь і навичок здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; розкрито особливості оцінювання різних видів їх діяльності під час проходження виробничої практики (логопедичної); подано зміст, форми, методи логопедичної, розвивально-корекційної і виховної роботи; наведено орієнтовну тематику професійно-спрямованих, логопедичних заходів; окреслено основні вимоги та подано методичні поради щодо проходження здобувачами різних етапів практики та оформлення звітної документації.

I. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Мета: формувати у здобувачів освіти інтерес до майбутньої професії, познайомити з особливістю організації роботи вчителя-логопеда, сформувати вміння спостерігати і аналізувати організацію корекційного процесу, сформувати вміння самостійно проводити корекційні заняття, інші види діяльності та консультативну роботу з батьками.

Завданнями виробничої практики (логопедичної) є:

– оволодіння системою професійних педагогічних знань, умінь і навичок як основних складових змісту діяльності вчителя-логопеда, а саме оволодіння корекційно-логопедичними і педагогічними технологіями діагностики, профілактики, корекції порушень у дітей з вадами мовлення;

– закріплення і поглиблення у здобувачів спеціальних теоретичних знань в галузі логопедії, одержаних під час аудиторних (лекційних і практичних) занять;

– оволодіння практичними вміннями творчо застосовувати їх у процесі практичної корекційно-розвивальної роботи з дітьми;

– ознайомлення з нормативними документами, функціональними обов'язками і основними напрямками діяльності вчителя-логопеда;

– формування практичних вмінь і навичок проведення поглибленого логопедичного обстеження дитини з порушеннями мовлення, формулювання висновку;

– оволодіння на практиці комплексом методів і прийомів проведення педагогічної роботи з корекції мовлення дітей;

– набуття соціально-особистісних компетенцій, необхідних для роботи в якості логопеда в закладах освіти, соціальної сфери і охорони здоров'я;

– ознайомлення здобувачів освіти з різними типами логопедичних груп, з забезпеченістю їх педагогічними кадрами і кваліфікацією педагогів, контингентом і віковим складом дітей з оснащенням логопедичного кабінету;

– підготувати здобувачів освіти до виконання обов'язків вчителя-

логопеда.

Відповідно до освітньої програми, виробнича практика (логопедична) сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Компетентності:

Інтегральна: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових, функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.

СК-9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи, психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.

СК-12. Здатність організувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.

СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК-18. Здатність застосовувати відповідні методи, прийоми, форми, засоби корекції порушень мовлення у дітей.

СК-19. Здатність до застосування знань основних видів і технологічних підходів до планування власної професійно-корекційної діяльності відповідно до порушень мовлення та з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей.

СК-22. Здатність до поєднання теорії та практики, прагнення до удосконалення професійної компетентності.

Результати проходження виробничої практики (логопедичної):

РН5 Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньокорекційного процесу в різних типах закладів.

РН6 Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психологопедагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.

- PH8 Організувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність.
- PH10 Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.
- PH11 Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.
- PH12 Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.
- PH17 Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.
- PH18 Бути обізнаними у плануванні навчальної, виховної та логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення, забезпеченні її реалізації та оцінки отриманих результатів.
- PH19 Володіти знаннями про вікові та індивідуально типологічні особливості осіб з тяжкими порушеннями мовлення.
- PH20 Володіти знаннями про причини, механізми, структуру та симптоматику таких мовленнєвих порушень як дислалії, ринолалії, дизартрії, порушення голосу, ФФНМ, ЗНМ, порушень темпо-ритмічної сторони мовлення, алалії, афазії, писемного мовлення.
- PH21 Застосовувати сучасні технології в діагностиці та корекції порушень мовлення дітей, уміння визначити стан сформованості мовлення у різні вікові періоди розвитку дитячого організму.

- PH22 Здійснювати консультування дітей з порушеннями мовлення, їхніх батьків з проблем навчання, виховання, розвитку та корекції.
- PH23 Мати навички самостійного навчання та удосконалення педагогічної майстерності, вирішувати професійні проблеми, дотримуючись етичних норм поведінки.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Виробнича практика (логопедична) проводиться протягом місяця. Базою практики є логопедичний пункт управління освіти, молоді та спорту виконавчого комітету Мукачівської міської ради, міста Мукачево.

Проводиться настановча конференція, під час якої здобувачі ознайомлюються з програмою практики: керівники роз'яснюють їм мету практики, ставлять конкретні завдання, інформують про зміст діяльності під час проходження практики, форму звітності, критерії оцінювання тощо.

Режим роботи здобувачів під час практики визначається керівниками практики та узгоджується з правилами внутрішнього розпорядку бази практики.

Практикант призначається у один з трьох логопедичних пунктів м. Мукачева, у якому він працює протягом усього періоду практики за розкладом свого фахівця-наставника.

Тривалість робочого дня практиканта – 6 годин. Робочий день розпочинається о 9 год., закінчується о 15 год. Для проходження практики здобувачам-практикантам надається один день у тижні.

На період практики в кожній підгрупі здобувачів призначається староста, який веде облік відвідування здобувачами практики, організовує і координує роботу підгрупи, виконує доручення керівника практики, викладачів методистів, адміністрації та працівників базового навчального закладу чи установи щодо організації і перебігу практики, інформує здобувачів про консультації, семінари.

Послідовність реалізації завдань практики здобувач визначає в індивідуальному плані проходження практики. Він складається у перші дні практики, схвалюється викладачем-методистом та керівником від бази практики. Кожен здобувач працює відповідно до свого індивідуального плану.

Протягом виробничої практики (логопедичної) практиканти ведуть щоденник педагогічних спостережень, у якому фіксують інформацію, необхідну для виконання завдань практики, представляють хід їх виконання (згідно індивідуального плану проходження практики), в тому числі й роботу зі

складання психолого-педагогічних характеристик дитини чи академічної групи здобувачів, з вивчення та аналізу ділової документації освітнього закладу. Матеріали щоденника використовують для звіту про виконану під час практики роботу.

Виробнича практика (логопедична) завершується підсумковою конференцією. У ході конференції здобувачі звітують про свою роботу під час практики, дають узагальнений аналіз її результатів, обмінюються досвідом у формі презентації перебігу практики, обговорюють причини труднощів та висловлюють пропозиції щодо покращення практичної підготовки здобувачів до майбутньої професійної діяльності.

Практикант має право:

- до початку практики отримати у освітньому закладі всі необхідні організаційно-методичні матеріали та консультацію щодо їх оформлення;
- вносити пропозиції щодо методичного забезпечення практики;
- одержувати від керівників консультації щодо організації і проведення різних видів та форм роботи;
- на подовження терміну проходження практики при наявності поважних причин та відповідних документів, що їх підтверджують.

Практикант зобов'язаний:

- своєчасно прибути на місце практики і приступити до роботи;
- дотримуватись трудової дисципліни, правил трудового розпорядку, техніки безпеки та інших норм;
- проводити роботу на місці практики згідно з отриманим завданням у режимі роботи логопедичного пункту;
- регулярно відвідувати керівника практики від ЗВО у дні його консультацій на кафедрі;
- виконати поставлені завдання у повному обсязі відповідно до програми практики та рекомендацій від ЗВО і логопедичного пункту;
- провести залікове корекційне заняття;
- нести відповідальність за якість виконуваної роботи;

- вчасно і на належному рівні оформити звітну документацію та скласти звіт щодо проходження практики;

- захистити звіт практики у визначений термін.

До практики допускаються здобувачі які:

- до початку практики отримали у освітньому закладі всі необхідні організаційно-методичні матеріали та консультацію щодо їх оформлення;

- пройшли інструктаж з техніки безпеки та з питань охорони життя і здоров'я;

- розробили папку-скарбничку з конспектами занять з різних розділів програми, різними видами ігор, розваг, форм роботи з батьками та ін.;

- пройшли медичний огляд.

Після отримання допуску здобувачі отримують направлення на практику в логопедичний пункт, де працюють на посаді вчителя-логопеда. Кожний практикант закріплюється на час практики за окремою групою.

Практиканти повинні мати з собою такі документи:

- медичну книжку з печаткою про допуск до роботи;

- направлення на педагогічну практику;

- методичні матеріали для роботи з вихованцями.

Контроль за проходженням виробничої практики (логопедичної) організовує кафедра дошкільної та спеціальної освіти, керівники практики перевіряють документацію здобувачів, консультують їх, надають методичну допомогу.

Безпосередній контроль за роботою практикантів здійснює викладач кафедри, який здійснює керівництво практикою та фахівець від логопедичного пункту за яким закріплений практикант.

Обов'язки керівника практики від ЗВО полягають у:

- наданні оцінки стану та відповідності баз практики основним вимогам, що пред'являються ЗВО до них, та визначенні рівня готовності їх для прийняття здобувачів;

- забезпеченні проведення комплексу організаційних заходів перед відправленням здобувачів освіти на практику, забезпечення здобувачів необхідними документами: щоденником практики та програмою практики;
- складанні графіка виконання програми практики;
- забезпеченні завданнями щодо збирання здобувачами матеріалів для виконання наукових досліджень;
- проведенні регулярних (згідно зі складеним і затвердженим графіком) консультацій;
- контролюванні дотримання термінів виконання завдань із практики, їх корегування при необхідності та складання звітів;
- перевірки звітів з практики і допуску їх до захисту;
- організації роботи комісії, що створюються на кафедрі для захисту звітів із практики.

Керівництво здобувачами-практикантами на робочих місцях здійснюється керівниками та провідними фахівцями організації, які мають повну вищу освіту.

Основні обов'язки керівників практики від логопедичного пункту:

- організація робочого місця та створення необхідних умов для проходження практики;
- забезпечення здобувачів необхідною інформацією про діяльність логопедичного пункту;
- залучення здобувачів-практикантів до активної участі у роботі;
- забезпечення необхідними методичними матеріалами та технічними засобами;
- контроль за виконанням як окремих завдань, так і всієї програми практики в цілому;
- перевірка підсумкового звіту здобувача та оформлення відгуку.

ІІІ. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Опис предмета виробничої практики (логопедичної)

Таблиця 3.1

Виробнича практика (логопедична)	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика
Кількість кредитів: 6	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Нормативна
Загальна кількість годин: 180	Спеціальність: 016 Спеціальна освіта	Рік підготовки:
		4-й
		Семестр
		8-й
Протягом місяця (30 календарних днів)	Перший (бакалаврський) рівень	Лабораторна робота
		60 год.
		Самостійна робота
		120 год.
		Індивідуальні завдання:
		не передбачені
		Вид контролю: диференційований залік

Календарний розподіл завдань практики (орієнтовний)

За весь період практики кожен здобувач освіти повинен всебічно обстежити 2 дитини з різними порушеннями мовлення, оформити на них індивідуальні мовленнєві картки. Провести групові та індивідуальні заняття з дітьми (не менше 5 корекційних занять).

Під час практики здобувач освіти повинен проаналізувати 10 занять логопеда та інших здобувачів-практикантів. Аналіз корекційних занять, підготовка планів індивідуальних занять, конспектів фронтальних занять та виготовлення дидактичного матеріалу для логопедичної роботи з дітьми проводиться у другу половину дня.

Послідовність реалізації завдань практики здобувач освіти визначає в індивідуальному плані проходження практики. Він складається у перші дні практики, схвалюється викладачем-керівником практики від кафедри та керівником від бази практики. Протягом практики практиканти ведуть щоденники педагогічних спостережень, у якому фіксують інформацію, необхідну для виконання завдань практики, презентують хід їх виконання (згідно індивідуального плану проходження практики). Матеріали щоденника використовують для звіту про виконану під час практики роботу.

Індивідуальне довготривале завдання: розробка та виготовлення наочних та методичних посібників для логопедичної роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Кожен практикант розробляє наочний або методичний посібник, потреба у якому виявляється у ході аналізу розвивального середовища логопедичного кабінету. Для розробки посібника здобувачі-практиканти можуть об'єднатися у групу з 2-3 осіб.

Дні	Зміст діяльності	Завдання здобувачам на практику
1	2	3
1-2 день	Установча конференція. Вступний інструктаж з правил охорони праці і безпеки життєдіяльності. Перевірка проходження медичного огляду.	Познайомитись з організацією роботи логопедичного пункту: приміщення, обладнання, особливості режиму роботи. Оформити щоденник психолого-педагогічних спостережень і аналізу роботи за схемою (додаток №1)
3 день	Ознайомлення з логопедичним пунктом. Бесіда з керівником. Ознайомлення з нормативною документацією установи з питань організації та надання логопедичної допомоги дітям,	Ознайомитись з нормативними документами: Конституція України, Закон України «Про освіту», Конвенція ООН про права дитини.

	<p>матеріально-технічною базою логопедичного пункту. Знайомство з логопедичною роботою в логопедичного пункту, кабінетом логопеда, обладнанням, посібниками, тощо. Бесіда з вчителем-логопедом.</p>	<p>Познайомитись з документацією вчителя-логопеда, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> – журнал обліку консультацій; – журнал обліку дітей з мовленнєвими вадами; – журнал обліку відвідування логопедичних занять; – заяви від батьків щодо зарахування дитини до логопедичного пункту; – списки дітей та мовленнєві карти відповідно до мовленнєвої вади; – річний план роботи логопеда; – плани індивідуально-підгрупових занять з корекції звуковимови на навчальний рік, тощо.
4-5 день	<p>Знайомство зі специфікою логопедичного обстеження при різних мовленнєвих дефектах. Спостереження за процесом обстеження мовлення дитини з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Робота над ІНДЗ.</p>	<p>Поглибити знання про особливості недоліків мовлення дітей з ФФН; познайомитись з документацією вчителя-логопеда щодо їх обстеження. Підібрати дидактичний та наочний матеріал до обстеження фонематичних процесів дитини.</p>
6 день	<p>Спостереження і аналіз процесу обстеження мовлення дитини із загальним недорозвиненням мовлення. Допомога вчителю-логопеду в дослідженні фонематичних процесів дитини. Обстеження дітей з різними порушеннями мовлення, оформлення на них</p>	<p>Поглибити знання про особливості мовленнєвого недорозвинення дітей з ЗНМ; познайомитись з документацією вчителя-логопеда щодо їх обстеження. Підібрати дидактичний та наочний матеріал для дослідження</p>

	індивідуальних мовленнєвих карток. Робота над ІНДЗ.	лексичного та граматичного боку мовлення.
7-8 день	Спостереження і аналіз фронтального заняття вчителя-логопеда з формування та вдосконалення лексико-граматичної будови мовлення. Допомога вчителю-логопеду в організації і проведенні дидактичних ігор на збагачення лексики дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Самостійне складання конспектів і проведення логопедичних занять у відповідності до індивідуального плану корекційної роботи із дитиною.	1. Ознайомитися з обов'язками вчителя-логопеда в проведенні фронтального заняття. 2. Проаналізувати організацію і методику проведення фронтального логопедичного заняття за схемою (додаток №2) 3. Оформлення конспектів корекційних занять. 4. Виготовлення наочного та дидактичного приладдя для занять (додаток №4).
9 день	Спостереження і аналіз фронтального заняття вчителя-логопеда з розвитку фонетико-фонематичної системи мовлення та навичок мовного аналізу й синтезу. Допомога вчителю-логопеду в організації і проведенні дидактичних ігор на вдосконалення фонематичного сприймання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.	1. Ознайомитися з обов'язками вчителя-логопеда в проведенні фронтального заняття. 2. Проаналізувати організацію і методику проведення фронтального логопедичного заняття за схемою (додаток № 2) 3. Визначити методи і прийоми, використані під час заняття.

10-11 день	<p>Спостереження і аналіз індивідуальних логопедичних занять з дітьми з дислалією, що мають різні види стигматизмів свистячих звуків. Знайомство зі способами постановки свистячих, комплексами підготовчих вправ. Допомога в підборі матеріалу для занять по завданню логопеда в 2 пол.дня. Самостійне складання конспектів і проведення логопедичних занять у відповідності до індивідуального плану корекційної роботи із дитиною. Робота над ІНДЗ.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглибити знання про різні види стигматизмів свистячих звуків та способи їх усунення. 2. Визначити можливі вправи та завдання логопеда вихователям та батькам з усунення стигматизмів та їх мету. 3. Визначити методи і прийоми, використані під час заняття. 4. Оформлення конспектів корекційних занять. 5. Виготовлення наочного та дидактичного приладдя для занять (додаток №4).
12 день	<p>Спостереження і аналіз індивідуальних логопедичних занять з дітьми з дислалією, що мають різні види сигматизмів шиплячих звуків. Знайомство зі способами постановки шиплячих, комплексами підготовчих вправ. Допомога вчителю- логопеду в підборі наочного матеріалу для роботи над шиплячими звуками.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглибити знання про різні види сигматизмів шиплячих звуків та способи їх усунення. 2. Проаналізувати розвивальне середовище логопедичного кабінету. 3. Визначити методи і прийоми, використані під час заняття.
13-14 день	<p>Спостереження і аналіз індивідуальних логопедичних занять з дітьми з капацізмом, гамацізмом та хітизмом. Знайомство зі способами постановки задньоязикових звуків. Допомога вчителю-логопеду в підборі дидактичного матеріалу для роботи над задньоязиковими. Самостійне складання конспектів і проведення логопедичних занять у відповідності до</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проаналізувати організацію і методику проведення індивідуального заняття з постановки звуків (додаток №3). 2. Скласти комплекс підготовчих артикуляційних вправ для задньоязикових звуків. 3. Оформлення конспектів корекційних занять. 4. Виготовлення наочного та дидактичного приладдя для занять (додаток №4).

	індивідуального плану корекційної роботи із дитиною.	
15 день	Спостереження та аналіз індивідуального логопедичного заняття при ротацізмі. Види ротацізмів та способи їх усунення. Самостійне складання конспектів і проведення логопедичних занять у відповідності до індивідуального плану корекційної роботи із дитиною. Робота над ІНДЗ.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглибити знання про ротацізми. 2. Визначити методи і прийоми, використані під час заняття. 3. Проаналізувати організацію і методику проведення індивідуального заняття з постановки звуків (додаток №3). 4. Оформлення конспектів корекційних занять. 5. Виготовлення наочного та дидактичного приладдя для занять (додаток №4).
16-17 день	Спостереження та аналіз індивідуального логопедичного заняття при ламбдацізмі. Види ламбдацізмів та способи їх усунення. Обстеження дітей з різними порушеннями мовлення, оформлення на них індивідуальних мовленнєвих карток.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглибити знання про ламбдацізми. 2. Визначити методи і прийоми, використані під час заняття. 3. Оформлення індивідуальної мовленнєвої картки на дитину.
18 день	Спостереження і аналіз підгрупового заняття з автоматизації та диференціації звуків. Особливості цього виду заняття, різні види вправ. Робота над ІНДЗ.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглибити знання про структуру заняття з автоматизації та диференціації звуків. 2. Підібрати дидактичні матеріали для автоматизації та диференціації звуків за завданням вчителя-логопеда.
19 день	Обстеження дітей з різними порушеннями мовлення, оформлення на них індивідуальних мовленнєвих карток. Самостійне складання конспектів і проведення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оформлення індивідуальної мовленнєвої картки на дитину. 2. Оформлення конспектів корекційних занять.

	логопедичних занять у відповідності до індивідуального плану корекційної роботи із дитиною.	3. Виготовлення наочного та дидактичного приладдя для занять (додаток №4).
20 день	Консультативна робота вчителя-логопеда з батьками і корекційними педагогами. Знайомство з матеріалами консультацій вчителя-логопеда для батьків. Робота над ІНДЗ.	1. Підібрати матеріал для куточка вчителя-логопеда. 2. Скласти доповідь на батьківські збори з питань профілактики та корекції мовних недоліків дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.
	Підсумкова конференція.	

IV. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Перелік індивідуальної звітної документації виробничої практики (логопедичної)

Після закінчення виробничої практики (логопедичної) здобувач-практикант зобов'язаний протягом трьох днів подати на кафедру дошкільної та спеціальної освіти в папці наступні документи:

1. Щоденник виробничої практики (логопедичної) №1 (зразка МО) з індивідуальним планом роботи, відгуком і оцінкою роботи здобувача на логопедичній практиці, завірену підписом керівника та печаткою установи.

2. Щоденник виробничої практики (логопедичної) №2 (довідкові матеріали, спостереження відвіданих занять у вчителя-логопеда та інших здобувачів-практикантів, їх аналіз), (див. Додаток №1).

3. Теку з матеріалами виробничої практики (логопедичної) (конспекти корекційних занять, наочним, дидактичним, роздатковим матеріалом до проведених занять).

4. Картки обстеження мовлення двох дітей.

5. Теку з матеріалами позакласної навчально-пізнавальної діяльності (матеріали рухливих ігор, вікторини, розробку виховних заходів, індивідуальні бесіди).

6. Зразки (відео) артикуляційної та пальчикової гімнастики, релаксації, фізкультхвилинок, різних ігор для розвитку уваги, пам'яті, моторики та для корекції мовлення дітей, відеозапис залікових логопедичних занять.

7. ІНДЗ.

8. Звіт здобувача про проходження виробничої практики (логопедичної) завірений підписом керівника та печаткою установи.

Вимоги до правил ведення і оформлення щоденника (зразка МО)

1.Щоденник – це основний документ здобувача під час проходження практики.

2.Під час проходження практики здобувач щодня коротко ручкою повинен записувати у щоденник усе, що він зробив згідно з календарним планом проходження практики.

3.Після завершення практики заповнений щоденник подається керівникам практики від освітнього закладу і базової організації.

5.Оформлений щоденник з відгуками та підписами керівників, печаткою базової організації здобувача повинен захистити перед комісією освітнього закладу.

6.Без заповненого щоденника практика не зараховується.

Вимоги до звіту про виробничу практику (логопедичну)

Особливе місце серед підсумкової документації виробничої практики (логопедичної) займає звіт про проходження практики. Інформація у звіті може бути викладена у довільній формі, представляти інформацію про специфіку діяльності логопедичних пунктів, де функціонують спеціальні групи, та види робіт, які виконувалися здобувачем під час практики.

Обов'язковими складовими частинами звіту про проходження виробничої практики (логопедичної) є:

1) титульний лист (із вказівкою факультету, даних про здобувача-практиканта, керівника практики від кафедри та керівника від бази практики, інших відомостей), підшивається до звіту як його перший аркуш;

2) зміст звіту, в якому вказуються розділи звіту та відповідні сторінки; вступ із короткою характеристикою бази практики, індивідуального завдання на практику, (підшивається як другий аркуш звіту);

3) основна частина звіту за розділами відповідно до змісту звіту, в якій зазначається:

– строки проходження виробничої практики (логопедичної);

- назва педагогічної установи де здобувач проходив виробничу практику (логопедичну);
- коротка характеристика та специфіка діяльності;
- які умови були створені керівництвом педагогічної установи для проходження здобувачем практики;
- зміст робіт, які були виконані здобувачем за період проходження виробничої практики (логопедичної), послідовність та процесуальні особливості їх виконання;
- види та характеристика завдань і доручень, які були виконані здобувачем, та їх результати;
- труднощі (теоретичного та практичного характеру), які виникали у здобувача за час проходження виробничої практики (логопедичної);
- пропозиції щодо поліпшення організації діяльності педагогічної установи де здобувач проходив практику;
- пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу, якості викладання навчальних дисциплін, підвищення ефективності виробничої практики (логопедичної).

Звіт про проходження виробничої практики (логопедичної), як правило, повинен бути надрукованим, а всі матеріали, докладені до нього – підшиті й пронумеровані. Не підшивається, а додається до звіту заповнений щоденник практики. Завершити звіт необхідно самооцінкою.

Обсяг звіту про проходження виробничої практики (логопедичної) повинен складати не менше 10 сторінок тексту.

Основні технічні вимоги до оформлення звіту:

- аркуші формату А4;
- текстовий редактор – MS Word 2003 і вище;
- міжрядковий інтервал – 1,5,
- кегель Times New Roman – 14,
- абзацний виступ – 1,25 см,

- поля зверху та знизу – 2 см, ліворуч – 3 см, праворуч – 1,5 см.
- нумерація сторінок – праворуч зверху, без крапки в кінці.

Критерії оцінювання виробничої практики (логопедичної)

Загальна оцінка за проходження виробничої практики (логопедичної) здобувачем складається із суми оцінок, які виставлені керівником практики від бази практики, керівником практики від вузу за виконання завдань практики, та за підсумком усного захисту перед комісією основних положень, які входять до програми практики, помножені на ваговий коефіцієнт- середньозважений бал здобувача за даний вид практики.

Ваговий коефіцієнт - число (в межах від 0,1 до 1), що відображає ступінь значущості (питому вагу) оцінки окремої складової.

Середньозважений бал здобувача - загальна підсумкова оцінка за практику виставляється у відомості обліку успішності за двома шкалами оцінювання: національною і шкалою ECTS.

Розподіл вагових коефіцієнтів за видами діяльності

Таблиця 4.1

№ п/п	Видидіяльності здобувача-практиканта	Вагові коефіцієнти
1.	Оцінка за виконання програми спостережень, аналіз корекційних занять	0,2
2.	Оцінка за розробку та проведення корекційних занять	0,4
3.	Оцінка за психолого-педагогічну характеристику групи, 1 дитини	0,2
4.	Загальне оформлення матеріалів практики та захист звіту здобувача про проходження практики	0,2

«Відмінно» ставиться за умови, якщо практикант:

- має системні, ґрунтовні знання програмового матеріалу спеціальної освіти;
- уміє складати план-конспект корекційних занять;
- поєднуються на занятті колективна та індивідуальна робота дітей, здійснюється диференційований підхід;
- застосовується пошукова або частково пошукова ситуація відповідно до віку та рівня розвитку дитини;
- застосовуються різні методи та прийоми навчання;
- практикант дотримується педагогічного етикету, володіє державною мовою, вміє використовувати технічні засоби навчання;
- практикант вміє правильно розподілити час на корекційному занятті;
- матеріали логопедичної практики представлені у повному обсязі з підтвердженням фотографіями, відео-фрагментами корекційних занять та інших видів діяльності; виступ у формі доповіді на підсумковій конференції цікавий, аргументований, проілюстрований мультимедійною презентацією.

«Добре» ставиться за умови, якщо практикант:

- уміє добирати необхідний навчальний матеріал відповідно до програми, складати план-конспект за допомогою педагога-наставника;
- корекційне заняття відповідає основним вимогам до відмінного заняття але містить деякі недоліки;
- не достатньо високий рівень організації діяльністю дітей на корекційному занятті;
- допускає незначні помилки в розподілі часу на різних етапах корекційного заняття;
- не достатньо високий рівень використання активності дітей;
- уміє за допомогою педагога-наставника організувати захід;
- матеріали практики представлені на достатньому рівні з частковим підтвердженням фотографій занять та інших видів діяльності; виступ у формі

доповіді на підсумковій конференції цікавий, аргументований, проілюстрований мультимедійною презентацією.

«Задовільно» ставиться за умови, якщо практикант:

- задовільно володіє програмовим матеріалом;
- не може самостійно провести корекційне заняття, але дидактична мета та план корекційного заняття частково реалізовані;
- в основному вільно володіє методикою використання ТЗН, однак, не вміє працювати на дошці (культура запису);
- недостатньо поєднує колективну та індивідуальну роботу дітей;
- практикант відчуває труднощі при демонстрації дослідів, не може вийти за межі конспекту;
- не вільно володіє мовою, допускає мовленнєві помилки;
- не завжди виправляє мовленнєві помилки дітей;
- матеріали логопедичної практики представлені задовільно, з фрагментарним підтвердженням фотографій; виступ у формі доповіді на підсумковій конференції задовільний.

«Незадовільно» ставиться за умови, якщо:

- практикант не володіє вільно матеріалом конспекту, не досягнута дидактична мета корекційного заняття;
- не досягнута виховна мета корекційного заняття;
- здобувач не вміє керувати групою, підтримувати робочу атмосферу, дисципліну та порядок;
- здобувач-практикант не готовий до проведення корекційного заняття;
- нехтує логопедичною практикою; порушує виконавську дисципліну; не виконує усі завдання і вимоги практики; конфліктує з дітьми, вчителем-логопедом чи керівником педпрактики;
- матеріали практики представлені частково.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Інтервальна шкала	Оцінка в балах за шкалою ECTS	Оцінка ECTS	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
4,51–5,00	90–100	A	Високий (творчий)	відмінно
4,01–4,50	82–89	B	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре
3,51–4,00	75–81	C		
3,16–3,50	69–74	D	Середній (репродуктивний)	задовільно
2,51–3,15	60–68	E		
1,51–2,50	35–59	FX	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно з можливістю повторного складання
0,00–1,50	0–34	F		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ*Базова*

1. Артюх М.В. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови. Київ. РНМК, 1992. 28 с.
2. Гайван Т.Я., Макарова С. М. Артикуляційна гімнастика в малюнках. Тернопіль, 2007.
3. Денисенко Л. Логопедичні ігри: розвиток фонематичного слуху і правильної звуковимови. Початкова освіта. 2004. № 2. С. 5-6.
4. Колишкін О.В. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2008. 397 с.
5. Линдіна Є.Ю., Ревуцька О. В. Технології логопедичного обстеження: навчально-методичний посібник / упор. Є. Ю. Линдіна, О. В. Ревуцька. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. Київ: Освіта України, 2021. 218 с.
6. Логопедія. Підручник. За ред. М.К. Шеремет. – вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.
7. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 160 с.
8. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ, 2010. 11 с.
9. Чекан О.І. Мовленнєво-комунікативний розвиток і навчання переказуванню дітей з особливими освітніми потребами за опорними малюнками. Актуальні питання гуманітарних наук : збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім "Гельветика", 2021. Вип. 37. том 3. С. 274-282.
10. Чекан О.І., Барна Х.В. Методика використання інноваційних пристроїв технології ай-трекінгу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Інноваційна педагогіка Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 39. С. 100-106.

11. Чекан О.І., Барна Х.В. Теоретичний аспект дослідження просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота": збірник наукових праць. Ужгород, 2019. ВИПУСК 2 (45). С. 228 – 232.

12. Чекан О.І., Барна Х.В., Кас'яненко О.М. Концептуальні засади розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ в ігровій діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses* : науковий журнал / гол.ред. Вітюк В.В. Луцьк : ВД "Гельветика", 2022. Вип.3. С.145-150.

13. Чекан О.І., Барна Х.В., Кас'яненко О.М. Особливості використання музично-ритмічних рухів у подоланні порушень звуко-складової структури слова. Актуальні питання гуманітарних наук. Серія: Педагогіка : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2020. Випуск 30. Том 3. С. 218-223.

14. Чекан О.І., Логопедичний масаж: інновації, технології та особливості *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса : ВД "Гельветика", 2022. Вип. 49,Т.1. С.65-68.

15. Чекан, О. Концептуальні засади розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ в ігровій діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses* : науковий журнал / гол.ред. Вітюк В.В. Луцьк : ВД "Гельветика", 2022. Вип.3. С.145-150.

Допоміжна

1. Белавіна Н.М. Логопедичні картки для обстеження звуковимови дітей та складової будови слів. Харків: Ранок, 2007. 8 с.

2. Карацюба А. Використання казкотерапії у корекційній роботі. Дефектолог. 2015. № 10. С.4–8.

3. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови: логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників: навч. посіб. Київ: Слово, 2010. 288 с.
4. Павелків Р.В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : Навч. посібник. реком. МОНУ для студ. ВНЗ. Київ: Академвидав, 2008. 432 с.
5. Пінчук Ю. Модель професійної компетентності вчителя-логопеда. Дефектологія. 2007. №2. С. 14-18.
6. Поніманська Т.І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум : Реком. МОНУ як навч. посібн. для студ. ВНЗ. 2-ге вид. Київ: Слово, 2007. 352 с.
7. Рібцун Ю.В. Сходінками правильного мовлення: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.
8. Семизорова В. Логопедія у дитячому садку. Київ: Шк. світ, 2007. 128 с.
9. Соботович Є.Ф. Методика виявлення мовленнєвих порушень у дітей і діагностика їх готовності до шкільного навчання. Київ, 1998.
10. Федорович Л. Конспекти логопедичних занять. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2008. 152 с.
11. Федорович Л.О. Формування правильної вимови у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Методичні рекомендації та дидактичний матеріал для шкіл та дитячих садків. Кременчук: Християнська зоря, 2004. 348 с.
12. Федько О.К., Чубенко С. В. Артикуляційна гімнастика у малюнках. Харків: Ранок, 2007. 22 с.
13. Шеремет М.К., Мартиненко І. В. Хрестоматія з логопедії: Навчальний посібник. Київ, 2006. 360 с.
14. Шеремет М.К., Сергєєва І.В. Формування усного зв'язного висловлювання у дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Педагогіка та методика спеціальні: зб. наук. ст. НПУ ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2001. Вип. 2. С. 100 – 106.
15. Шпак В.П. Формування в майбутніх логопедів готовності до самостійної навчальної діяльності. Імідж сучасного педагога, Корекційно-педагогічна допомога дітям. 2009. № 6-7 (95- 96). С.30-33.

ДОДАТКИ

Додаток №1

Схема оформлення щоденника психолого-педагогічних спостережень

На першій сторінці: прізвище, ім'я та по-батькові практиканта, назва учбового закладу, факультет, курс і група. Прізвище, ім'я та по-батькові викладача-методиста з логопедичної практики.

На другій сторінці: дані про логопедичний пункт: адреса, телефон; прізвище, ім'я та по-батькові вчителя-логопеда.

Щоденник повинен включати:

Відомості про логопедичний пункт:

- список дітей групи;
- режим дня групи;
- сітка занять;
- мета і завдання практики;
- індивідуальний план-графік роботи практиканта на період практики

Форма запису у щоденнику

№	Дата	Зміст роботи, педагогічні спостереження	Аналіз, висновки, зауваження
1	2	3	4

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

ЗВІТ
про виконання програми
виробничої практики (логопедичної)
здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

П.П. здобувача

База практики:

Термін практики:

Керівник практики від ЗВО:

Мукачево - 2023

Звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок, аркуші звіту необхідно зшити.

Характеристика

Здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 016 Спеціальна освіта _____

П.І.П здобувача

1. Прізвище, ім'я, по батькові здобувача освіти.
2. Місце і термін проходження практики.
3. Рівень володіння здобувачами знаннями і рівень сформованості професійних умінь.
4. Ступінь самостійності і творчості в організації роботи з дітьми.
5. Особистісне ставлення здобувачів до практики:
 - прояв інтересу до практики;
 - дисциплінованість здобувача;
 - активність;
 - ініціативність.
6. Якість оформлення і своєчасність здачі документації.

М.П.
керівник логопункту

Схема аналізу фронтального логопедичного заняття

1. Тема заняття, його місце в загальній системі логопедичного впливу. Відповідність змісту заняття програмі, перспективному плану роботи, мовленнєвому профілю та віку дітей даної групи, зв'язок вивчаємого матеріалу із попереднім та наступним, правильність добору лексичного (фонетичного) матеріалу, єдність корекційних, освітніх та виховних завдань.
2. Організація заняття: кількість дітей, естетика середовища, обладнання заняття, кількість наочних посібників та дидактичного матеріалу.
3. Структура корекційного заняття: основні етапи заняття, їх логічна послідовність, чіткість переходу від одного етапу до іншого, тривалість всього заняття та його етапів, своєчасність проведення фізхвилинки, підведення підсумків заняття.
4. Методи та прийоми навчання: різноманітність, взаємозв'язок, обґрунтованість. Прийоми привертання уваги дітей, забезпечення цікавості до заняття, активізації пізнавальної діяльності дітей, використання різних форм активності (слухової, зорової, моторної) з метою попередження стомлюваності. Методика використання обладнання, поєднання різних форм роботи, виховні моменти, використання спеціальних методичних прийомів, контроль за мовленням дітей, виявлення та своєчасне виправлення припущених помилок.
5. Адекватність запропонованих дітям завдань їхнім мовленнєвим та віковим можливостям, доступність та чіткість формулювання запитань, включення елементів раціональної психотерапії.
6. Якість роботи, мовлення та поведінка дітей на занятті, зацікавленість, активність, стійкість уваги на початку заняття та на інших етапах, причини відхилень у поведінці та діяльності дітей, якість знань, отриманих на занятті.
7. Характеристика вчителя-логопеда. Контакт з групою, вміння організувати дітей для роботи, вміння знайти правильний підхід до окремих дітей, враховуючи їх індивідуальні здібності, наполегливість в досягненні корекційної мети педагогічний такт. Зовнішній вигляд та мовлення логопеда.
8. Результати заняття (виконання плану, досягнення мети, ефективність використання прийомів).
9. Педагогічні висновки та пропозиції (позитивні та негативні сторони корекційного заняття, пропозиції щодо закріплення позитивних сторін та рекомендації до подальшого вдосконалення логокорекційної роботи).

Схема аналізу індивідуального логопедичного заняття

1. Тема заняття, логопедичні та педагогічні цілі.
2. Відповідність матеріалу заняття етапу корекційної роботи, віку дитини та індивідуальному плану корекційної роботи з дитиною.
3. Принципи побудови заняття, відповідність дидактичного матеріалу заняття загальній логокорекційній меті.
4. Розділи заняття, спрямованість кожного розділу на розвиток та корекцію мовленнєвої та інших психічних функцій дитини.
5. Використання логопедичних зондів та іншого приладдя у відповідності до індивідуальних вимовних умінь дитини.
6. Наочно-дидактичне оформлення заняття.
7. Використання на занятті різних ігрових ситуацій та логоритмічних заходів.
8. Манера ведення заняття логопедом, оформлення матеріалу і проведення заняття в єдиному сюжеті.
9. Заключення про корекційну результативність заняття.

Мукачівський державний університет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти
Факультет педагогічний

Конспект заняття
на тему: _____

Оцінка «_____»

Вихователь _____
/підпис/

Викладач-методист
університету _____
/підпис/

П.І.Б. здобувача _____

_____ курсу, _____ групи

Виробнича практика (логопедична)

методичні рекомендації до організації та проведення
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Укладачі: *О.І. Чекан, Барна Х.В.*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК
№ 6984 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ
89600 м.Мукачево
вул.Ужгородська. 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>